

La catarsi

Per primera vegada en més de 70 anys, avui hem començat a prendre consciència que no som esclaus". Aquesta frase la va publicar el diari reformista *Izvestia* en la seva primera edició després del fracàs del colp d'estat. La majoria dels colps d'estat contra les llibertats democràtiques triomfen i és potser per això que, quan un colp involucionista fracassa, cal donar gràcies a la història –així amb majúscules– per haver "regalat a tot un poble una segona oportunitat. Però aquest regal seria malaganyat, no serviria de res, si l'experiència d'unes hores, o d'uns dies, de terror colpista no fos completada per una catarsi. I la catarsi significa preguntar-se què ha passat i per què i a on s'està i quines perspectives s'obren: per saber on es va cal tenir molt clar d'on es ve.

Es d'hora encara per intentar analitzar de manera rigorosa i perfeccionista quins van ser els mecanismes pels quals la junta colpista de Ianàiev, Kriuixkhov, Pàvlov i companyia es van presentar com a salvadors de la pàtria socialista. També és aviat per esbrinar tots els factors que es van concatenar per fer fracassar un colp tan anunciat com barroer i mal preparat.

Però sí que és el moment per tirar enreure la, diguem-ne, "moviola de la *perestroika*" i veure, com en una pel·lícula, l'encadenat d'errors i de despropòsits que van culminar amb la revolta del 19 d'agost.

Entre mítings i barricades, quan els ulls de tot el món miraven cap al Parlament rus, l'anomenada "Casa Blanca" convertida el símbol de la legalitat democràtica, l'ex-ministre Eduard Xevardnadze recordava que ell va ser el primer a avisar, el 20 de desembre, mentre dimitia, que la dictadura s'acostava. I no va escatimar Xevardnadze, mentre animava els defensors de les barricades, paraules de duresa contra Mikhaïl Sergèievitx Gorbaxov:

L'exèrcit roig s'ha mostrat dividit davant el colp.

de boca de Xevardnadze van sortir acusacions d'irresponsabilitat contra el president –l'última, marxar de vacances a Crimea en moments de tensió– i, fins i tot, insinuacions de desconfiança sobre el paper que hauria pogut representar el líder en la gestació del colp. Però no és qüestió d'aturar-se, ara com ara, en les ombres dels dubtes que passen pel cap de Xevardnadze –dubtes i desconfiances que podrien tenir molt a veure amb les ambicions polítiques de l'ex-ministre d'Afers Estrangers– sinó en els fets que van provocar la seva dimissió.

Matí del 20 de desembre. Aquells dies Moscou i gairebé tota la Unió Soviètica vivien entre la vergonya i el temor. La

vergonya per haver de veure l'arribada des d'Europa i els Estats Units d'avions, camions i trens plens d'aliments per apaiagar el col.lapse econòmic. Por, temor, per veure que des del mes d'octubre la involució havia anat guanyant terreny amb el vist-i-plau del president.

CENTRAR ELS CONSERVADORS

Però abans d'octubre del 90 hi havia hagut un juliol. El juliol del XXVIII congrés del PCUS en què Gorbaxov va fer concessions als conservadors a canvi que els conservadors –o el sector diguem-ne més intel·ligent dels *aparattxik*– se centrés, acceptessin la via democràtica com

irreversible. De fet aquell Congrés només va servir per suavitzar i ajornar escalades involucionistes i enfrontaments inevitables.

Estava tan entusiasmat pel seu èxit del XXVIII congrés que, abans de marxar de vacances, Gorbtxov va cridar Borís Ieltsin i s'hi va reconciliar. El líder radical rus, que ja era president de Rússia i havia tornat el carnet del PCUS durant el Congrés, va acceptar la formació d'una comissió conjunta poder-oposició per elaborar un programa de reforma econòmica. I dels esforços de tots, aquell estiu

ARXIU

greus del seu mandat: un dia anunciava que el KGB tenia poders especials fins i tot per fiscalitzar la compatibilitat de les poques empreses lliures; l'endemà, amb l'excusa d'una suposada "difamació", la censura tornava a la televisió estatal mentre es posaven pals a les rodes dels mitjans de comunicació independents. Però la involució no en tenia prou i mentre que els seus capdavanters més violents demanaven a la premsa i al Parlament la formació d'un "Comitè de Salvació Nacional" –la "junta" es preparava– Gorbtxov s'avenia a estudiar la presència de patrulles armades al carrer i a restringir el dret de manifestació. L'envalentonament dels conservadors era tan fort que quan unitats especials del Ministeri de l'Interior van provocar una tragèdia a Lituània, el president soviètic no va saber respondre quan li van preguntar qui havia donat l'ordre de disparar. Després, quan es va fer públic el nom de l'oficial responsable, no el va destituir ningú.

L'ENEMIC A CASA

I amb la seva política de nomenaments i de destitucions, Gorbtxov es va posar l'enemic a casa. mentre cessava incondicionals com Iàkovlev, Xatalin, Petrakov i provocava la dimissió de Xevardnadze, el líder repartia parcel·les de poder a la futura junta: Ianàiev, vice-president, Pàvlov, primer ministre, Pugo –que s'ha estimat més suïcidar-se– ministre de l'Interior, Lukiànov –hipotètic ideòleg del col·lapse del Parlament.

El 17 de març, quan es van saber els primers resultats del referèndum sobre la nova estructura federal de la Unió Soviètica que havia de legitimar-se amb el nou Tractat de la Unió, Gorbtxov estava més sol i assetjat que mai. Però els resultats de les urnes –un 70 per 100 a favor de la nova federació que ell proposava– li van donar un cert marge de maniobra i Mikhaïl Serguèievitx Gorbtxov va pensar que podria trencar l'aïllament. El seu "equip" es va quedar espantat i es va sentir traït quan el president va firmar amb Ieltsin l'anomenat Pacte de Novo Ogoriovo: es faria un Tractat de la Unió de tipus confederal; es respectaria la voluntat de les repúbliques independentistes que no el volguessin firmar; hi hauria nova constitució i eleccions lliures l'any que ve i el pas a l'economia de mercat es basaria en els "500 dies".

Gorbtxov havia aconseguit apaiagar el seu aïllament diguem-ne institucional, però no la seva soledat política i personal. Els demòcrates continuaven mirant-se'l amb desconfiança i fins i tot prevenien Ieltsin del perill d'haver pactat amb el president. Tot això mentre els conservadors, desesperats per les continuades derrotes electorals del PCUS, intensificaven el setge: Pàvlov arribà a demanar al Parlament que li transferís a ell, com a primer ministre, els poder presidencials de Gorbtxov; alts càrrecs del KGB i del Ministeri de l'Interior i de Defensa no dubtaven a firmar proclames colpistes que es publicaven als diaris: l'última a finals de juliol, fas un mes.

L'ADÉU DE IÀKOVLEV

I la reacció de Gorbtxov va ser la d'intentar recuperar els amics: durant unes setmanes Alexandr Iàkovlev va tornar a ser-ne el conseller, però l'anomenat *Mister Perestroika* es va decebre de seguida: Gorbtxov li demanava que l'ajudés, una altra vegada, a transformar el PCUS a la socialdemocràcia. Però Iàkovlev ja no tenia fe en el PCUS i se'n va anar a fer costat a Xevardnadze: "No entenc com Mikhaïl Serguèievitx no s'adona que el que intenta és impossible" diria Iàkovlev quatre dies abans del colp. I és que el gran drama polític-personal de Gorbtxov és aquest: el de voler ser domòcrata i portar la democràcia sense deixar de ser comunista i intentar convertir a la democràcia un partit basat en l'autoritarisme, que només entèn el llenguatge de la demagogia i l'autoritarisme com a coartada ideològica dels seus privilegis.

És segur que durant el seu segrest a la datxa de Crimea, Gorbtxov haurà tingut l'oportunitat –la segona oportunitat– de pensar i entendre-ho tot. Els quatre dies del colp fallit podrien haver estat els de la catarsi que necessitava el president. Perquè si no hi ha hagut catarsi, la jove revolució democràtica que viu Rússia prescindirà de Gorbtxov i el col·locarà en un capítol nou de la història. Perquè Rússia sí que ha fet la seva catarsi. I després d'una catarsi ja res tornarà a ser com era.

Llibert Ferri